

PhDr. **Vít Erban**, Ph.D.
kancelář: 4.28
tel.: 389 033 524
e-mail: erban@jcu.cz
www: <http://www2.tf.jcu.cz/~erban>

Úvod do studia kultury

Zaměření:

Cílem přednášek je uvedení do antropologického konceptu kultury jako prostředku studia člověka v široké mezikulturní perspektivě. Posluchači budou seznámeni se základními poznatky, tématy a otázkami, jež stojí nejen v základu kulturní antropologie, ale i všech humanitně orientovaných disciplín a jakéhokoliv tázání po podstatě člověka. Přednáška je tedy nejen úvodem do kulturní antropologie, ale současně poskytuje základ porozumění "těm druhým" i sobě samému.

Forma:

přednáška

Tematické okruhy:

DĚJINNÝ VÝVOJ POJMU KULTURA: vývoj pojmu kultura od antiky až po zrod kulturní antropologie v 19. stol. (Cicero, pojetí kultury v renesanci, S. Pufendorf, pojetí kultury v osvícenství, Voltaire, J. G. Herder, J. J. Rousseau, G. F. Klemm, E. B. Tylor); rozbor první antropologické definice kultury E. B. Tylora a její ohlasy v různých jazykových oblastech; typologie pojmu kultura – axiologické versus antropologické pojetí kultury a jejich současné využití v různých vědních oborech.

ANTROPOLOGICKÉ POJETÍ KULTURY: podrobný rozbor antropologické definice kultury; vztah pojmů enkulturace a socializace a efekt interiorizace; vzorce chování (normy a hodnoty), myšlení a vnímání (symboly, klasifikace reality a world view); behavioristické a mentalistické pojetí kultury v antropologii (W. Goodenough) a jejich využití; vztah pojmu kultura k pojmu společnost, národ, kmen, civilizace a „rasa“; tři úrovně (dimenze) studia kultury.

KULTURA JAKO SPECIFICKY LIDSKÁ ADAPTACE: problematika adaptability kultury – kulturní ekologie (J. H. Steward) versus teorie kultury jako superorganické vrstvy reality (A. L. Kroeber) a kulturní fatalismus (L. A. White); pojem adaptace a typy lidské adaptace na přírodní prostředí – specifická kulturní adaptace a její prostředky (artefakty, sociokulturní regulativy a ideje); lidská specifika – neotenie, „fyziologicky předčasný porod“, „sociální utero“ a „prodloužené dětství“ jako příčina i důsledek kultury (A. Portmann, K. Lorenz); biologický versus kulturní determinismus – jejich projevy a rizika a jejich překonání (konekcionismus, teorie podvojně dědičnosti).

VZNIK A VÝVOJ ČLOVĚKA, GENEZE KULTURY: základní milníky antropogeneze (bipedie, výroba nástrojů, společenské uspořádání, myšlení a jazyk, ovládnutí ohně, termoregulace, lov, první rituální a umělecké projevy) - kauzální versus systémový přístup; multiregionální model versus "out of Africa" model vzniku moderních lidí; problematika vztahu biologické a kulturní evoluce; přechod od kultury epizodické k mimetické a lingvistické a problematika počátků jazyka a vědomí

ROZMANITOST KULTUR V ČASE A PROSTORU: tři pojetí kulturní odlišnosti (evolucionismus, univerzalizmus, relativismus); tři antropologické školy a jejich výklad kulturní evoluce, kulturních odlišností a podobností (evolucionismus, difuzionismus, kulturní ekologie); etnocentrismus a kulturní relativismus; otázka lidských práv ve vztahu práva na kulturu; kulturní univerzálie (C. Kluckhohn, F. Kluckhohnová, R. Redfield, G. P. Murdock) a problematika jejich metodologického využití (C. Geertz); pojem akulturace (R. Redfield) a kulturního ohniska (M. J. Herskovits).

Zakončení:

ústní zkouška

Výběr z doporučené literatury:

- BENEDICTOVÁ, R.: *Kulturní vzorce*. Praha, Argo 1999
- BENEŠ, J.: *Člověk*. Praha, Mladá fronta 1994
- DIAMOND, J.: *Osudy lidských společností. Střelný prach, choroboplodné zárodky a ocel v historii*. Praha: Kolumbus, 2000.
- DIAMOND, J.: *Svět, který skončil včera. Co se můžeme naučit od tradičních společností?*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2014.
- DIAMOND, J.: *Třetí šimpanz*. Litomyšl, Paseka 2004
- DUNBAR, R. (ed.) *The Evolution of Culture: An Interdisciplinary View*. New Brunswick: Rutgers University Press, 2003
- DUNBAR, R.: *Příběh rodu Homo*. Praha: Academia, 2009
- EIBL-EIBESFELDT: *Člověk – bytost v sázce*. Praha, Academia 2005
- ERBAN, V.: Způsob myšlení jako kulturní vzorec. In: BAUMANN, P. (ed.): *Kritické a tvořivé myšlení*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2013, s. 28-36.
- FEDER, K. L. – PARK, M. A.: *Human antiquity*. Mountain View, Mayfield Publishing Company 1996
- FOLEY, R.: *Lidé před člověkem*. Praha, Argo 1998
- GEERTZ, C.: *Interpretace kultur*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
- HORÁKOVÁ, H.: *Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů*. Praha, Sociologické nakladatelství 2012
- INGOLD, T. (ed.) *Companion Encyclopedia of Anthropology*. London and New York: Routledge, 2002
- KOMÁREK, S.: *Lidská přirozenost*. Praha, Vesmír 1998
- KROEBER, A. L. - KLUCKHOHN, C. *Kritický nástin systémů a definic kultury 1-2*. Brno, Krajské kulturně osvětové středisko Brno, 1969, 1970
- KUPER, A. *Culture: The Anthropologists' Account*. Cambridge: Harvard University Press, 2000
- KUPER, A. *The Chosen Primate: Human Nature and Cultural Diversity*. Cambridge: Harvard University Press, 1994
- KVĚTINA, P. a kol.: *Minulost, kterou nikdo nezapsal*. Červený Kostelec: Pavel Mervart 2015
- LÉVI-STRAUSS, C.: *Rasa a dějiny*. Brno, Atlantis 1999
- LIEBERMAN, D.: *Příběh lidského těla. Evoluce, zdraví a nemoci*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2016.
- LORENZ, K.: *Odumírání lidskosti*. Praha, Mladá fronta 1997
- MARKS, J.: *Jsme téměř 100% šimpanzi?* Praha: Academia, 2006.
- MITHEN, S.: *Konec doby ledové: dějiny lidstva od r. 20 000 do r. 5 000 př. Kr.* Brno: BB art, 2006.
- OVČÁČKOVÁ, L. (ed.) a kol.: *O původu kultury. Biologické, antropologické a historické koncepty kulturní evoluce*. Praha: Academia 2017.
- POSPÍŠIL, L. *Kultura*. Národopisný časopis Český lid (suplement), 1993
- RICHERSON, P.: *V genech není všechno: jak kultura změnila evoluci člověka*. Praha, Academia 2012
- SIDKY, H. *Perspectives on Culture: A Critical Introduction to Theory in Cultural Anthropology*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2004
- SOUKUP, M.: *Kultura. Biokulturologická perspektiva*. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2011
- SOUKUP, V. – PŮTOVÁ, B.: *Pravěké umění. Evoluce člověka a kultury*. Praha, Akademie veřejné správy 2011.
- SOUKUP, V.: *Prehistorie rodu Homo*. Praha, Karolinum 2015.
- SOUKUP, V.: *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha, Portál 2000
- SVOBODA, J. A.: *Počátky umění*. Praha, Academia 2011.
- SVOBODA, J. A.: *Předkové. Evoluce člověka*. Praha, Academia 2014.
- UHLÍŘ, M. *Jak jsme se stali lidmi*. Praha: Dokořán, 2007